

Eshimov M.P.¹, Nurtilieva S.P.², Dautova B.D.³

¹Candidate of Philological Sciences, senior lecturer,
²Master of Arts, senior lecturer, ³Master of Arts, department specialist
of Al-Farabi Kazakh National University, Kazakhstan, Almaty,
e-mail: adai75@mail.ru, sandu_210380@mail.ru, dautova.bibigul1979@gmail.com

NONVERBAL MEANS AND SOMATIC PHRASEOLOGICAL UNITS

In this article we are talking about non-verbal approaches in communication that can replace language elements in communication, adding to it an additional value. The works emphasize the importance of paralinguistic actions in communication, as well as the ways of their transfer to fiction, as well as through which bodies are transferred. In addition, in the scientific work for the first time there are non-verbal approaches, and then there were phraseological units associated with the body parts and movement. Each statement is confirmed by reliable and specific examples obtained from the scientific work. These nonverbal elements in communication can express different emotions, moods, and other meanings. In the Kazakh language there are many such non-verbal techniques.

Key words: gesture, somatic phraseological, language of gesture, movement of the head, communication.

Ешимов М.П.¹, Нұртілеуова С.П.², Даутова Б.Д.³,
әл-Фараби атындағы Қазақ ұлттық университетінің
¹аға оқытушысы, ф. ғ. к., ²аға оқытушысы, гуманитария ғылымының магистрі,
³кафедра маманы, гуманитария ғылымының магистрі,
Қазақстан, Алматы қ.,
e-mail: adai75@mail.ru, sandu_210380@mail.ru, dautova.bibigul1979@gmail.com

Бейвербалды амалдар және соматикалық фразеологизмдер

Мақалада қарым-қатынаста тілдік элементтердің орнын ауыстыра алатын, оған қосымша мағына үстейтін коммуникациядағы бейвербалды амалдар туралы сөз болады. Еңбекте паратілдік амалдардың коммуникациядағы мағынасы, сонымен қатар көркем әдебиетте берілу жолдары және де қандай дене мүшесі арқылы берілгендігі нақтылап көрсетілген. Сонымен бірге ғылыми еңбекте бейвербалды амалдар алғаш пайда болып, соңынан осы дене мүшесіне және қимылдың жасалғандығына байланысты фразеологизмдер туындаған деген пікір айтылады. Әрбір айтылған пікір көркем шығармадан алынған дәйекті де нақты мысалдармен дәлелденіп отырады. Коммуникациядағы бұл бейвербалды элементтер әртүрлі эмоцияны, көңіл-күйді, сонымен қоса, басқа мағынаны білдіре алады. Қазақ тілінде осы сияқты бейвербалды амалдар көптеп кездеседі.

Түйін сөздер: ым-ишара, соматикалық фразеологизмдер, ым тілі, бас қимылдары, коммуникация.

Ешимов М.П.¹, Нуртілеуова С.П.², Даутова Б.Д.³,
¹к.ф.н., старший преподаватель, ²магистр гуманитарных наук, старший преподаватель,
³магистр гуманитарных наук, специалист кафедры
Казахского национального университета им. аль-Фараби, Казахстан, г. Алматы,
e-mail: adai75@mail.ru, sandu_210380@mail.ru, dautova.bibigul1979@gmail.com

Невербальные компоненты и соматические фразеологизмы

В этой статье мы анализируем невербальные знаки в коммуникации, которые могут заменить языковые элементы в коммуникации, добавив к ним дополнительные смысловые нагрузки. В работе рассматривается важность паралингвистических значений в коммуникации, а также

способы их передачи в художественной литературе, а также исследованы дополнительные смыслы, передающиеся жестами и положением тела человека. Кроме того, в научной работе впервые изучены невербальные знаки и дополнительные информационные жесты, связанные с положением частей тела человека и его движениями. Каждое научное утверждение подтверждено определенными примерами, полученными из художественных произведений. Эти невербальные элементы в коммуникации могут выразить различные эмоции, настроения и другие значения. На казахском языке есть много таких невербальных знаков.

Ключевые слова: жест, соматические фразеологизмы, язык жестов, движения головы, коммуникация.

Introduction

In the phraseological composition of any language constant combinations of the body parts have a specific place. The vast majority of phraseological units are made up of them.

R.M. Weintraub points out that somatic phraseological unit contain 30% in the phraseological composition of any language. S. Kozyrev considers the names of body parts: «Somatic vocabulary is systematized with a high degree of systematization, the main part of anatomical terms corresponds to the body, very stable, often used in the language, develops from the internal influence of the language, widely metaphorical vocabulary. .... From a semantic point of view, somatic vocabulary in each language, the components of which are mainly related to, sometimes anatomical, synonymic connections, which are combined into only one macro system. This macro system is divided into several lexical and semantic groups that have close semantic relationship with each other».

Ethno linguistic study of verbal phraseological units in the Kazakh language was first realized by B. Uyzbayeva from 83 collections of phraseological units with a thousand somatic verbs in relation to the body parts: «It can be concluded that the total number of expressed somatic verbs in our language is much less than the somatic processes characteristic to the human existence» (Uyuzbayeva, 1994: 12).

Anatomical names are characterized not only by the fact that the basic dictionary refers to the fund, but also to such tendency to create polysemous, derivative words. In addition, it also actively appears in creating permanent combinations of phraseological units (Bolganbaev, Kaliyev, 1997: 189).

There are lots of works where ethnolinguistic study of verbal phraseological units in the Kazakh linguistics variant description of somatic phrases (Smagulova, 1996: 26), their national and cultural features, procedural meanings of somatic phraseological units and their ethnolinguistic properties, the typological structure of somatic phraseological units of the Kazakh language were investigated.

Self-organization of the names of human body parts to phraseological units is a manifestation of human perception of the environment through the senses. At the same time, as an example, it could be concluded that the basis of phraseological units, which appeared with the ferment of these body parts, is used as a non-verbal approach (gestures), and then turns into phraseology. Since most of the phraseological units that arose in connection with the members of the body, first, were used in the meaning of visual movements of a person, and then became a phraseological unit. For example, *the bending head, the vibration of feet, coughing up the eye, expectoration of legs, number of applause, combing hair, bite fingers, curvature of mouth, gestures*.

These gestures are nonverbal actions performed with the participation of any body parts. In addition, these gestures were originally used as means of informing mood (and in modern communication), human activity, and then as a phraseology. To ensure that our words were authentic, linguist B. Momynova comment: «... from the point of view of non-verbal elements of communication, that are, gestures, physical movements, we can assume that a person is a representative of a nation, a continent, as the body language of each nation has its own character, specificity and these features are often the basis of phraseological units» (Momynova, Beysembayeva, 2003: 7).

The research made through the parts of human body, was initiated by the creation of somatic and non-verbal expressions. The study of nonverbal approaches in the communicative act is connected with kinesics. In linguistics, kinesics is considered as a paralinguistic approach, as kinems, mimics and pantomimic movements, physical movements used in communication. Kinesics is studied in linguistics depending on the problem of language that originate from the theory of communication in semiotics. The functions of kinetics, since the 21-st century, attracted the attention of scholars. Scholars consider kinesics as an auxiliary way of communication.

The scientist-researcher of the semantics of phraseological units in the Kazakh language R. Avakova does not consider phraseological units from somatism as specific forms of research, but touches upon such issues as the ways of their fulfillment and as much as possible than those parts of the body (Avakova; 2002: 5).

In Kazakh language the main somatism is connected with the head flexion, head hanging, raising the head, etc. the phrase is often used in the language as a etiquette form of N.A. Kazel'skaya and Wang Zhijin have achieved the following results in the study of somatic group of words in Russian and Chinese; 86% of the two constant groups of words say that they are identical, that is, universal, and 50% are given alternatives in pronunciation and content. Among them, *the shaking of the head, the obliquity of the mouth, prying eyes, bending head etc.* (Kazel'skaya, Wang Zhijin, 2002: 42).

Experiment

Now we give specific examples of gestures that were made by using the leaven of the body parts in Kazakh language where non-verbal approaches were used. One of them is a non-verbal means transmitted through the main somatism *head*.

The *coronation of the head* is related to the intention to show respect in the culture of many peoples, and this physical activity is common in Eastern countries.

In the Kazakh language there are two types and two different meanings of the bowing the head. The first is a sign of respect, respect for great people, parents. The second, means defeat, reduction before the dependent person. For example, *Таяу кеп, даяшы жігіттердің көмегімен аттан түсті де, жақындай беріп ханға басын иді* (Esenberlin, 2002: 45). *Whipping his head* use to express a surprise, regret. When a person hears a story that will surprise himself, or sees some amazing phenomenon, he strikes his head. For example, the *Құранның өз бетімен мағына айырып кетеді*.

Япырай! – деп Таспай басын шайқап, таңдайын қағып қояды (Mukhanov, 1970: 201). From this example, we see unorthodox ways to shake his head and hit his head. They are made by different body parts, meaning a sense of wonder, amazement. Also, whistling and head-knitting is also commonly used in the language as a phraseology and, in essence, is similar to the meaning of unreasonable relationships in communication. This sense of touch is not merely an act of excellence in the relationship, but also an inexhaustible practice that is used in

the sense of forgiveness and disdain. For example, *Киім алып беруші әйел арбаның соңынан қарап басын шайқады, – сорлы жандар, – деді аяған дауыспен, – әйелі күйеуге шыққан жылы үйдің төбесінен құлап, бел омыртқасын жарақаттап алыпты. Содан бері, ері осылай арбамен....* (Esenberlin, 1974: 57). There are many somatic phrases that depict the mental, emotional, and mental state of a person. Most of these are associated with «head» somatism. Of course, this phraseology is, first of all, given as an unrealistic act.

Иығының басы салбырап, екі қолы жең түпке тек әншейін іле салғандай салақтап барады (Nurpeisov, 1973: 516). Patting on the head means to pamper. *Оның «Құлыным!» – деп күс-күс қолымен басымнан сипағаны маған зор қуаныш, үлкен бақыт болатын, дөрекілеу келген дауысының өзі жанымға жалын егіп, көңілімді шалқытып қоя беретін* (Esenberlin, 1992: 5).

In the traditions and standards of Kazakh people, many are practicing psychological evidences. There are many remarkable words that disintegrate the senses, the way they act, and act as if they have the greatest sense of humor, but with the impressions, freaks, mores, and express them. Human anatomical names (somatisms) also have an incompatible connection with their movements.

In the words of «everyone does not know» is related to this, says ethnographer about Kazakh people. Kenzheakhmetuly told the master and his staff, «By the way, the tricks or the mystery of people can lead to conflict, anger, embarrassment, slaughter, burning, and so on. The concept of the convergence with the traditions of the people, is associated with acts, mimics and distinct motions» (Kenzheakhmetuly, 1998: 94).

Man is a complex and unique phenomenon created by nature. Being the main person on earth's social life, a person experiences some of the awkwardness in his life and feels the taste of his own natural abilities. People experience different events: they enjoy, laugh, cheer, but they also become angry, overlooked, cheerful, hobbled, jealous or abusive.

Pinching the face means being ashamed. *Масқара, ұят-ай!, бетім-ай!* дегендердің ым түрінде берілуі. *Көптен не шықпайды, өзара күбірлесіп, кейбіреулері бетін шымшып, өзімен-өзі болып отырғандары да бар* (Maylin, 1977: 24).

Pain and scarring mean pain and grief, eradication, mourning. Kazakh women traditionally went to such acts when their relatives died (the Kazakh women used the gesture when they were afflicted by their relatives and relatives). *Жас қыздарын көзінше қатын еткен жоңғар шапқыншыларының*

қиянатын көрген талай ата-ана қорланып шаптарын жұлып, беттерін қан-жоса етіп тырнап, бүкіл сар даланы сарнауға, зарлы үнге толтырды (Esenberlin, 2002: 262).

Skew to somebody means to be angry or ignore. Көмейіне қанша тықсаң да жұта беретін, аузын алып қойған, – деп Нұртаза көзі алақтап, тісін қайрайды (Zhunusov, 2011: 27). In this example, you can see two nonverbal activities that are related to anger. The first one is skewing and the second have an axe to grind. If we mention have an axe to grind as a phraseological unit, it means anger and sadness. This sign as a nonverbal action shows anger of man and it demonstrates by creaking top and bottom tooth.

Аржағында ашуға булығып қалған Шәйке кебежені теуіп кеп қалды, кебеже оған қозғала қоймады... долданып кеткен Шәйкенің шарасыннан шыққан көзі босағада жатқан балтаға түсті (Mukhanov, 1970: 349). Kazakh linguistics has phraseological unit as *goggle-eyed* but nonverbally act is making by the activity *bulging*. In this example, the word *bulging* becomes a basis for the term *goggle-eyed*. Somatisms of foot face and head which are used in Kazakh linguistics shows not only acts and also demonstrates mood and feelings of the person.

Shivering of foot, trembling of foot, *goggle-eyed* – it is happening when a person look at something very deeply than usual. Аңшы қуып жеткен еліктің лағындай зәресі ұшып, тостағандай көзі шарасынан шыға жаздай жаутаңдаған Күміс бір сәтте далаға қаша жөнелгісі де келді, бірақ сыртынан есікті ұстап тұрған жігіттерді аңғарып, «ештеңе ете қоймас, сусын сұрап отыр ғой...» – деп дірілдеген буынын әзер басып, майыса түрегеліп аяқ жағында тұрған саумал құйылған, қаңылтыр сыммен шандыған ескі кесені ұстап, арбаған жыланға таяған торғайдай Қоңырқұлжаға жақындай берді (Esenberlin, 2002: 584). From the given example you can see two types of fear. The first is the gesture caused by the body, the second is mimical kineme.

Fall to someone's foot – ask a pardon. For instance, Ахметті де ат-шапанымен аяғына жығып, енді ондай мінез шығармасқа құран ұстатып, нан жегізіп, баяғы екі жүз теңгені кешкізіп, ат-шапанға разы қылды (Literature of early 20th century, 1994: 264). *Stump the earth* (by foot) is used when you are in anger and offended by someone. For example, Лала. Ну, идемте, олай болса (Артынан ере береді. Есен кеткеннен кейін Мүсілімге бұрылып, ашумен жерді теуіп қалды). **Только и знаешь ставить в неловкое по-**

ложение, что подумать?... (Auezov, 1982: 33) *Tiptoe around* is somatic phraseology, which means «doing something very clearly and take care». The second definition means evasion, hesitate and afraid. For example, *Кеш келген інісі ағасынан қорқып, аяғының ұшынан басып, төргі үйге өтіп кетті.*

Hugging to the foot is somatic phraseology which means «endear to someone». For example, *Шешесін далаға жібергісі келмей, кішкене қызы аяғына оралды.* The second meaning is *prevent and cramp someone's style.*

Қайтадан бұл өлеңді Ғабдолла жазып алды да, дауыстап оқып шығып: Бұл өлеңді сүмірейтті, бала! – деді санын шапалақтай қуанып (Mukhanov, 1970: 327). Hitting the thigh is a nonverbal action, which means being happy and rejoice. Because baby does not see the mother for a long time when she comes baby starts to hit the thigh and laughs a lot. It is very simple action for all of us.

Сезіп қалған күйеу жағы да, қыздың туыстары да қуып, Ақан мен қызды ұстап алды!

Қап! – деп Таспай санын соғады да, сонан соң! – дейді (Mukhanov, 1970: 201).

Crinkle one's nose means disregard and disapprove.

Мұқанның баласы ғой, менің былтыр өлген ағамның.

Шулай – ми? – дей салды молда, маған ты-жырына бір қарап қойып (Mukhanov, 1970: 58).

Торсанның балалары мейманасы тасып тұрған кезінде, «қаздың етінен басқа ет – ет пе» деп, сиыр еті былай тұрсын, қой мен жылқының семіз етіне мұрындарын шүйіреп еді (Mukhanov, 1970: 222).

Results and discussion

In Kazakh language nonverbal somatic signs often meet. It is possible to draw a conclusion that in each language there are such somatic nonverbal phraseological units helping us to open additional semantic loadings. As at first the person used a sign language, the movements of a body helped him to enter communication. In art texts it is specified in what cases it is used mimics sign communicative means. If to speak about oral speech, nonverbal means do not need explanations of the sense in the speech.

Conclusion

All of the indefinite acts imparted by the body's members, which were analyzed above, were the

basis for the phraseology of language. The national-cultural peculiarities of each nation are reflected in its centuries-old history. Sometimes, in the language of the same nation, there are phrases that identify

and evaluate some of the qualities of the nation. And it is possible to conclude that nonviolent action has resulted in the formation of these phrases and the enrichment of vocabulary in the language.

Литература

- Уызбаева Б. Қазақ тіліндегі соматикалық етістік фразеологизмдердің этнолингвистикалық сипаты: Филол. ғыл. канд. дисс... автореф. – Алматы, 1994. – 20 б.
- Болғанбаев Ә., Қалиұлы Ғ. Қазіргі қазақ тілінің лексикологиясы мен фразеологиясы. – Алматы: Санат, 1997. – 206 б.
- Смағұлова Г. Фразеологизмдердің варианттылығы. – Алматы: Санат, 1996. – 128 б.
- Момынова Б., Бейсембаева С. Қазақ тіліндегі ым мен ишараттың қазақша-орысша түсіндірме сөздігі. – Алматы, 2003. – 136 б.
- Авакова Р.А. Фразеологиялық семантика. – Алматы, 2002. – 152 б.
- Казельская Н.А., Ван Чжицзинь. Контрастивное описание русских и китайских соматических речений, обозначающих мимику и движения головой // Русское и китайское коммуникативное поведение. – Воронеж: Истоки, 2002. – Вып. 1. – С. 42-44.
- Есенберлин І. Көшпенділер. – Алматы, 2002. – 758 б.
- Мұқанов С. Өмір мектебі. – Алматы, 1970. – 487 б.
- Есенберлин І. Көлеңкемен қорғай жүр. – Алматы, 1974. – 224 б.
- Нұрпейісов Ә. Қан мен тер. – Алматы, 1973. – 840 б.
- Есенберлин І. Ғашықтар. – Алматы, 1992. – 190 б.
- Кенжеахметұлы С. Ұлттық әдет-ғұрыптың беймәлім 220 түрі. – Алматы, 1998. – 254 б.
- Майлин Б. Таңдамалы шығармалар. – Алматы, 1977. – 543 б.
- Жүнісов С. Ақан Сері. – Алматы, 2011. – 480 б.
- XX ғасыр басындағы әдебиет: Хрестоматия / Құрастырған Қ. Ергөбек. – Алматы: Білім, 1994. – 350 б.
- Әуезов М. Шығармалар жинағы, 10 том. – Алматы, 1982. – 432 б.

References

- Auezov M. (1982). Shyғarmalar zhinary, 10 tom. [Collection of works]. Almaty, 432 p. (In Kazakh)
- Avakova R.A. (2002). Frazеologiyalıq semantika. [Phraseological semantics]. Almaty, 152 p. (In Kazakh)
- Bolǵanbaev Ä., Qalılı Ğ. (1997). Qazirgi qazaq tiliniñ leksikologiyası men frazeologiyası. [Lexicology and phraseology of modern Kazakh language Lexicology and phraseology of modern Kazakh language]. Almaty, 206 p. (In Kazakh)
- Esenberlin I. (1992). Ғашықтар. [Lovers]. Almaty, 190 p. (In Kazakh)
- Esenberlin I. (1974). Kolengkengmen qorǵay zhır. [Cover with your board]. Almaty, 224 p. (In Kazakh)
- Esenberlin I. (2002). Kөshpendiler. [Nomads]. Almaty, 758 p. (In Kazakh)
- Jünisov S. (2011). Aqan Seri. [Aqan Seri]. Almaty, 480 p. (In Kazakh)
- Kazel'skaya N.A., Van Chzhitszin' (2002). Kontrastivnoe opisaniє russkikh i kitayskikh somaticheskikh recheniy, oboznachayushchikh mimiku i dvizheniya golovoy // Russkoe i kitayskoe kommunikativnoe povedenie. [Contrast description of Russian and Chinese somatic set phrases designating a mimicry and movements by head//the Russian and Chinese communicative behavior]. Voronezh: Istoki, Vyp. 1. Pp. 42-44. (In Russian)
- Kenjeaxmetulı S. (1998). Ulttıq әдет-ғұriptiñ beymәlim 220 türi. [Unknown form national rite 220]. Almaty, 254 p. (In Kazakh)
- Maylin B. (1977). Таңдамалы шығармалар. [Chosen works]. Almaty, 543 p. (In Kazakh)
- Momynova B., Beysembayeva S. (2003). Qazaq tilindegi im men isharatıñ qazaqsha-orıssa түsindirме sözdigi. [of the Russian-Kazakh explanatory dictionary of gestures and echarate in the Kazakh language]. Almaty, 136 p. (In Kazakh)
- Mukhanov S. (1970). Өмір мектеби. [School of life]. Almaty, 487 p. (In Kazakh)
- Nurpeisov A. (1973). Қан мен тер. [Blood and sweat]. Almaty, 840 p. (In Kazakh)
- Smaǵulova G. (1996). Frazеologizmderdіñ varianttılıǵı. [Phraseologismen varianttype]. Almaty, 206 p. (In Kazakh)
- Uyizbayeva B. (1994). Qazaq tilindegi somatikalıq etistik frazeologizmderdіñ etnolingvistikalıq sipatı. [Ethno-Linguistic nature of somatic verbs in the Kazakh language]. Almaty, 20 p. (In Kazakh)
- XX ғасыр басындағы әдебиет (1994). Xrestomatıya. [Literature of early 20th century. Reader]. Almaty, 350 p. (In Kazakh)